

* Quantam pecuniam Titio credidero, fide tua esse jubes? id est, spondes pro Titio, omneque periculum in te suscipis? Respondebat fidejussor: « Fide mea jubeo. » Idem in leg. Quarto, ff. locati: « In quantum illum condemnari ex bona fide oportebit, tantum fide tua esse jubes? » Ubi adverto: Sicut duplex est debitum, scilicet pecuniae et personae, quae rea agitur carceris aut mortis; sic et duplex est fidejussor, scilicet præs et vas. Præs vocatur, qui pro debito pecuniae fidem suam obligat et sponserem se prestat; vas pro reo aliquo in iudicio fidejubet; quasi pro reo ad tribunal vadens. Ita Varro, lib. V De Lingua Latina. Et Ausonius:

Quis subit in penam capitali iudicio? Vas.
Quis, cum lex faciat numerari, quis dabitur? Præs.

ET QVI PERIDERIT CONFUSIONEM, DERELINQUIT SIBI. — Primo, Rabanus ex verso sequenti adjungit: « gratiam, huncque dat sensus: Qui periderit verecundiam rusticam, ita ut non pudet eum infirmorum deserire moribus, is derelinquit sibi gratiam, et condignum sibi laboris mercedem recipiet. Secundo, Dionysius repetens ex verso precedenti: « fides, sic dispungit et explicat: Qui periderit fidem, confusionem derelinquit sibi. Tertio, Palacius haec refert ad proximum, pro quo vir bonus spondit: Vir bonus spondet pro proximo suo; at sepius fit ut proximus ille, quia inveterundus est, nec pudet eum fallere fidem fidejussori suo datum, derelinquit illum sibi, scilicet non liberans illum, sed sicens illum debitum exsolvere, pro quo fidejussit. Huic sensu favel monito sequens: « Gratiam fidejussoris ne obliviscaris; » et Syrus dum vertit: Vir bonus ille, qui fidejubet pro proximo suo, et ille quia perdit verecundiam, fugit a fidejussore suo. Hec exposito valde est probabilis. Quarto, plane et genuine, posterior haec pars per antithesis opponitur priori, q. d. Vir bonus, quia verecundatur proximum in necessitate constitutum deserere, hinc pro eo fidejubet; at vir audax et impudens, qui perdidit verecundiam, hic proximum egentem fidejubendo non adjurat, sed eum sibi sive necessitatibus derelinquit. Unde Graeca habet: « Vir bonus spondet pro proximo, et qui pudorem amicit, derelinquit ipsum, scilicet, ut Tigurina, deseret amicum. » Plane enim, cum rogor et fidejubet pro amico, si nolim, amitto verecundiam eum amico. Ut mihi bona mea servem, ex quo coram eum, induc impudentiam.

Porro, quibus casibus quis obligetur spondere pro alio, præsenter amico, dijudicandum est regulis elemosynæ (hujus enim pars et species est sponso) et amicitie. Igitur sicut proximum non tantum in extrema, sed et in gravi necessitate constituto (ut habeat communior Theologorum sententia) obligatur dare elemosynam; sic et pro eo spondere; multo magis, si es mihi amicus sit. Ceterum quia sponsioni multi intercidunt causas et

pericula, que in sequentibus exponit Siracides, hinc in ea magna prudentia et cautela est opus, nimurum primo, ut quis non spondeat nisi pro quantitate facultatum suarum. Imprudens enim est, qui, ut alterum necessitate eximat, in eamdem vel maiorem se conjicit, ut se, illos et familiam honeste alero non possit. Secundo, ut non spondeat nisi pro sincero et fideli, quem scit et potenter et volentem, ut eum sponsione libet, securumque et indemnum preset. Tertio, ut, cum dubium vel periculum perdenda sortis subest, pignus vel hypothecam exigat, ex qua onus, quod spondendo suscepit, compenset: alias cogitet si quod spondet, ex suo solubrum, idque elemosynæ loco proximo donaturum vel donaturum. Hoc enim prestatans est elemosyna.

20. GRATIAM (græce χάρις, id est gratias, multas enim exhibet) FIDEJUSSORUM NE OBLIVISCARIS: DEBITUM ENI PRO TE ANIMAM SUAM.—Tigurina: Nam animam suam pro te depositum. S. Ambrosius ex verso sequente, addit bonam, quae vox ibi est in Graeco. Unde lib. De Tobia, cap. xxi, sic legit: « Gratiam repromissoris ne obliviscaris. » Id est enim pro te animam bonam, q. d. Beneficii, quod tibi praestitit fidejussor, pro te spondendo, memor esto, ut illum sponsione sua liberes, illique gratis existas. Ipse enim pro te suas opes et fortunas periculi exposuit, quod perinde est ac si vitam existas; immo subinde vitam ipsam exponit, ut, cum pro captivo vel mortis reo spondet, filius obesse: tum enim captivitatis vel mo. is omnis et periculum in se suscipit, ita ut si captivus, vel mors: reus fugiat, ipse pro eo carcere mulctetur vel capite plectatur, iuxta illud Ill Reg. xx, 39: « Custodi virum istum, qui, si clapsus fuerit, erit anima tua pro anima illius. » Et illud Ruben sponsit pro Benjamin, Genes. xliii, 9: « Ego suscipio puerum, de manu mea require illum. Ni reduxero, et reddidero eum tibi, ero peccati reus in te omni tempore. »

Verissimum hoc est in Pastoribus et Prelatis, qui damnationis periculum subeunt, dum subeundo pastoratum se obligant ad curandam viril partem salutem subditorum, iuxta illud S. Pauli: « Obedit prepositus vestris, et obedit eius; ipsi enim pervergunt quasi rationem pro animabus vestris reddituri, » Hebr. xiii, 17. Ubi S. Chrysostomus, homil. 34: « Miror, inquit, si aliquis Reatorum salvetur. » Horum dux fuit Christus Dominus, qui quasi novi « Testamenti sponsor, » ut ait Paulus, Hebr. vii, 22, pro omnibus peccatorum nostrorum debiti apud Patrem fidejussit; cumque nos solvendo non essemus, omne debitum in se transcripsit, illudque dependit et huius, non in aere, sed in pelle, subeundo atrocem et infamem mortem crucis. Hujus ergo gratia Christi fidejussoris tui ne obliviscaris, o Christiane; sed sicut ipse animam suam pro te posuit, ita et pro eodem ejusque oibvis animam vitamque omnem pone et impende. Ita Rabanus, ac nos sic

Franciscus Suarez, III part. Quast. I, art. 2, disp. 4, sect. ii. Gratiam, inquit, fidejussoris ne oblivia- caris in eternum, præsenter gratiam Christi, qui pro nobis quasi fidejussor se Deo Patri ad mortem usque obligavit; et quia fidejussor factus est, hinc debuit satisfacere ex justitia ad aequalitatem.

Exemplum memorabile refert Strabo, lib. V, et x eo noster Causinus, lib. VII Parabol. Histor. cap. LXX: Ferunt, inquit, hominem, eo nomine quod libenter spondenter, celebrem, et idem dicuntur hominum obnoxium, incidens in venatores, qui in cassibus habent lupum; qui cum per jocum dicentes se lupum missum facturos, si ipse fidejuberet se ejus damna pensaturum, hominem id in se recipisse; lupum ita diminutum armentum equorum nulla nota inustarum, satis magnum abegisse, atque ad sponsionis istius stabulum adduxisse, sponsorum recepta beneficium mercede equas inusto lupi signo notasse, et lupiferas appellasse. Sic gratia nonnunquam referatur ab illo a cuius minime sperabatur. Jam si lupus ita gratia extitisti sponsori suo, quam gratia eidem oportet si homo! Sie S. Franciscus pro lupo spondit Eugubiensibus, illum ipsius non nociturnum, si ipsi eum alement; quo facto, lupus sponsione Sancti presbiti, uti habent ejus Acta, in Annal. Waddingi, anno Dom. 1222, num. 18. Qui et anno Dom. 1217, num. 13, narrat similiter modo S. Franciscus pro lupo spondit Greciensi- bus, si ipsi penitentia Deum placarent; quo facto, lupos fidem datum a Sancto plene prestitisse. Tanti est fides Sanctorum etiam apud lupos, et minoris erit fides Christi apud fideles, pro quibus spondit, ut eum sponsione sua non liberent?

21 et 22. REPROMISSOREM FUGIT PECCATOR ET IMPUNUS. BONA REPROMISSORIS SIBI ASCRIBIT PECCATOR; ET INGRATUS SENSU DERELINQUIT LIBERANTEM SE. — ut si, cum esses in carcere, pro te fidejussi, tu vero jam liber mea derelinquas. Legit ἀπόλυτον, id est ingratus. Sic etiam legunt codices Graeci Romani emendati; et Tigurina: Et ingratus animo, inquit, liberatorem suum deserit; ali: Et ingrata mente liberantem se deserit. Complutenses legunt ἀπόλυτον, id est inutilis; unde vertunt: Inutilis in cogitatione vel mente, id est, qui non est frugis, sed inutilis, immo noxious alius que ac sibi relinquit illum qui liberavit se.

Tropologicus Rabanus: « Fugit, inquit, facinoris repromissorem, id est doctorem suum, qui sibi promittit a Domino pro bonis operibus vitam eternam, non mutando locum, sed spernendo ac deserendo preceptum; et idem celeste non consequitur premium, quod solis beneficentibus et Dei mandata servantibus repromittitur. » Allegorice idem: « Bona repromissori sibi ascrimit peccator, et ingratus sensu derelinqut liberantem se. Hoc testimonio, inquit, percudit Pelagius, qui liberum arbitrium preponit gratiae, cum per solam Christi gratiam ab omni scandalo (offensa, peccato et ruina) liberarent electi. » Cade Apostolus ait: « Gratia salutis sumus, » Ephes. II.

23. VIR REPROMITTIT DE PROXIMO «O», ET CUM PER- DIDERIT REVERENTIAM, DERELINQUITUR AB EO. — Idem repetit et inculcat, q. d. Vir bonus fidejubet pro proximo; at proximus, cum pudorem perdidit, ingratus derelinquit eum obligatum pro se, ut sua debita, pro quibus spondidit, exsolvat. His versus jam deest in Graeco. Unde Jansenius cen-

set eum irrepsisse ex versu 19 in Latino. Quod non est verisimile; nam codices Romani certe que constanter eum legunt.

24. REPROMISSO NEQUISSIMA MULTOS PERDIDIT DILEGENTES, ET COMMONIT ILLOS QUASI FLUCTUS MARIS. — *Ts negatissima non est in Graeco, significatque non culpam scilicet naquitam et scelus, sed potius, puta molestiam et afflictionem.* «*Negatissima* » ergo, id est imprudens et molestissima, quae mille tricas afferit, mille molestias et afflictiones. Tali autem est illa qua quis fidejubet pro aliquo nequam, id est improbo et infidelis fraudatore, ait Paladius. Pro dilerigentes passim legunt dilerigentes, id est amantes, et amicos fidejubentes pro suis amicis, quos diligebant; alii legunt dilegentes. Sed utrique perperam, Romanus enim legunt dilerigentes. Sic et Rabanus. Nam Graecus καταδιλογεῖ, significat dilerigentes, hoc est recte incedentes, prospere et feliciter agentes, q. d. Sponsio «*nequissima* » id est imprudens et temeraria infido facta, Ideoque implesia et noxia, «*multos perdidit dilerigentes*», id est, qui in suis negotiis feliciter dirigeantur, quique suas merces, opificia, officinas, domos, contractus prospera dirigebant. Et commovit illos quasi fluctus maris, quia illos foro edere, exsulare, et in exteras terras migrare, vagosque et profugos esse coegerit, ne scilicet, dum solvendo non erant, ita carecente coniunctione, ibique vitam infeliciam agerent. Unde Tigurina verit: *Fidejus multos perdidit feliciter agentes, et eos in medium marini fluctus exagilitat*; Syrus: *Fidejus multos perdit, et retrahunt vel relinquunt et perdant* divisiones suas sicut fluctus maris, qui inter se collisi in spumam abeunt et evanescent. Sic dirigerem pro prospera sumunt Genes. xxiv, 40, 42, 56: «*Dominus direxit*, » id est prosperavit, «*viam meam*. » Ibidem cap. xxxix, vers. 3 et 23; Josue 1, 8; II Paral. xxvi, 3; Tobie 11, 20; Psal. LXXXIX, 16 et 17: «*Opus mannum nostrarum dirige*; » Sapient. xi, 1; Isaiae, XLV, 13, et sepo alihi.

25. VIRIS POTENTER GYRANS MIGRARE FECIT, ET VAGARI FECIT IN GENTIBUS ALIENIS. — Idem repetit et inculcat, q. d. Scutus fluctus maris paleas et conchylia in gyrum circumvolvunt, donec eas sorbeant vel dispergant; sic et incaute sponsio sponsoris tot litibus et molestis circumvolvit, ut eos cogat migrare, vagarique per orbem. Tigurina, viros potentes versus domo pepulit, et vagos efficit inter gentes peregrinas; Syrus, etiam divites exhausti, et abiuram ad populum exterum.

26. PECCATOR TRANSGREDIENS MANDATUM DOMINI, INCIDET IN PROMISSIONEM NEQUEM; ET QUI CONATUR MULTA AGERE, INCIDET IN JUDICIE. — Graecus κατέστη, id est in iudicium scilicet forensia et iudicis. Ostendit originem et causam sponsiorum temeritatem, que hominem mille malis impletit, esse peccata, ob que Deus juste permittit peccatoformem in sponsionem implexam incidere, ut ea castiget et vindicet, siue ob eadem justo suo iudicio fa-

cit, ut peccator incidat in calumniam, ut dicit cap. precedens, vers. 27, et in perversam uxorem, ut dicit Ecclesiasticus, cap. viii, vers. 27. Peccator enim, dum sua cupiditatis et avaritiae nimis inhiat, omnes lueri illecebras et occasiones sectatur; quare incaute in contractum et sponsionem aliquam incidit, quia ei litium et malorum omnium sit causa: sicut pisces et aves, dum esse inhiant, uno et laqueo se induunt et capiuntur. Porro Tigurina verit: *Scelerosus praefectorum Domini violator reddit ad fidejussiones* (Vahabius, et decet, ut sit ei opus fidejussionis) *et qui prestans consecutus aliena negotia, litibus implicabitur.*

Ubi nota: *Pro qui conatur multa agere, grecus est διστονίας*; Pro qui conatur multa agere, grecus est διστονίας; quod Completes vertunt, qui prosequitur mercede, incide in iudicium; Romana, *sectus redemptio* (conducendo scilicet, et suscipiendo in se opera facienda, vestigalia, etc., ut faciunt redemptores et publicani) *incidet in iudicium*. Alii proprie: qui multa opera sectatur, in iudicium incidet; nam διστονία idem est quod opus faciendum conduco, operam loco, ut redemptores solent (quos Cicero *seqrestres vocat*), extruendrum recipio, questum facio; διστονία est merces ex labore, manualis operatio, redemptio operis et conductio; διστονία est operarius, mancipes, operarium conductor, sequester, redemptor. Noster apposito verit: «*Qui multa conatur agere*. » Notat enim avarus et temerarios διστονίας, qui omnibus negotiis, contractibus, sponsionibus, telonis, etc., se implicant, itaque si litibus intricant, ut extricare nequeant. Novi nunnullos, qui omnes scabrosas et desperatas causas litigiosas forenses redimebant, sibique vili pretio comebant, ut inde distescerent, alii molesti, sibi molestiores; unde in eas angustias se conicerunt, ut capituli periculum declinare per infamem fugam sint coacti. Denique Syrus verit: *Peccator transgrediens praecepta Dei in fidejussionem incidet, et qui prosequitur excipere super se peccata, incidet in iudicia eius. Peccata multa inducit fidejussionem.*

27. RECUPERA PROXIMUM SECUNDUM VIRTUTEM TUAM, ET ATTENDE TIBI NE INCIDAS. — Est conclusio, qua ex dictis de periculis fidejussionis, concludit hoc charitatis officium moderate et caute esse suscipiendum, q. d. Recupera, id est restaura, adjuva, subleva proximum laborem; at non supra vires tuas te gravando, sed secundum virtutem, grecus δύναμις, id est potentiam, vires, opes et facultates tuas; si simul attende caveque ne, dum impotem et fovea eripere satagi, ipsa in eam incidas, videlicet in iites, dama, carcere, etc. Unde Syrus verit: *Fidejus pro proximo tuo quantum potes, et libera animam tuam*; Tigurina: *Succurre proximo pro virili parte tua, verumtamen cave tibi, ne qua irretiaris*; alii: *Subleva proximum pro viribus tuis, et attende tibi ipsi ne corrui*. S. Ambrosius, lib. De Tobie, cap. xxiii: «*Recipe proximum tuum secundum virtutem tuam, et attende tibi ne ca-*

cas: id est, inquit, ne majore te obliges numeris quantitate, quam ferre possunt et exsolvere tuarum copie facultatum. Si enim quod habes tradas, amisti opes, non amisti fidem. Famme dama non sensis, redemisti amicum sine tui fraude. » Et paulo anterior: « Ita interveni, ut, si debitor solvendo non fuerit, de tuo noviris esse solvendum. In hec paratus accede. Legisti enim Eccl. viii, 16: Non spondeas super virtutem tuam; si enim spoponderis, quasi restituens cognosc. »

Idem sepe in Proverbis monet et inculcat Salomon, ut cap. vi, 1: «*Fili mi, si spoponderis pro amio tuo, defixisti apud extremum manum tuam. Illaqueatus es verbis oris tui, et captus probris sermonibus. Fac ergo quod dico, fili mi, et temetipsum liberis: quia iniusti in manu proximi tui. Disire, festina, suscita amicum tuum: ne dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebre tue. Errare quasi damna de manu, et quasi avis de manu ancipitis. » Que verba egregie de Pastoribus et Prelatis, qui dum pastoratum vel prelaturam suscipiunt, spondent pro subdiliis, se scilicet curam animarum ipsarum susceptatores, explicat S. Gregorius, part. III Pas-*

TERTIA PARS CAPITIS.

DE NON VAGANDO, DEQUE MISERIA PEREGRINORUM.

28. INITIUM VITE HOMINIS AQUA, ET PANIS, ET VESTIMENTUM, ET DOMUS PROTEGENS TURPITUDINEM. — Sic habet et Syrus. Primo Rabanus, «*initium propriæ aciepiens, sic explicat, q. d. In initio mundi non erat in hominibus talia luxuria cibis et potis, quando nunc est, nec talis ambitio in ornata vestium, et in constructione turriarum atque palatiiorum; sed unicuique in eo sufficiens, quod terra simplici fructu ministrabat, et natura loci in habitaculis praebebat. Unde legitur quod pomis arborum et germinibus olerum vescentur antiqui; et quod proper peccatum Adas fecerit ei Dominus et uxori suæ tunicas pellicreas, et induerit eos. At nunc quo maius est studium in varietate praesunda eborum et pocularum, et in culta vestium atque domorum, eo minor est diligentia in observantia bonarum disciplinarum, et major iniqtitas in transgressione divinorum mandatorum, juxta illud Eccl. xvi: Ecce haec fuit iniqtitas Sodome, superbia, saturitas panis, et abundancia, et otium. » Hec Rabanus. Monet ergo Siracides homines, ut frugales sint exemplo primorum patrum, qui partim ex instinctu naturae, partim ductu humilitatis et penitentie, obperdilim innocentiam, pane et aqua vixerunt. Nam, ut ait S. Chrysostomus, *De Compunctione cordis*: «*Sicut impossibile est ut ignis inflammet aqua, ita impossibile est compunctionem cor-**

dis vige in delictis. Contraria enim haec sunt subi invicem, et peremptoria. Illa enim mater est fletus, haec mater est risus: illa cor constringit, ista dissolvit. »

Secundo, magis apposite et genuine, «*initium, » grecæ ἡγή, id est præcipuum, caput, summa, q. d. Caput et summa requisitorum ad vitam est, scilicet natura paucis hisce contenta est, duobus ad victimam, nimicrum pane et aqua, totidem ad vestitum et tegumen, nimicrum veste et domo, illici non lauti et elegantibus, sed simplicibus et frugalibus. Unde Tigurina verit: *Summa vita humana est aqua, cibus (hebreus enim חַדְרָה lechem, id est panis, quemlibet cibum significat, sicut aqua quemlibet potum), et vestitus, atque cultu vestimenti atque domorum, et eo minor est diligentia in observantia bonarum disciplinarum, et major iniqtitas in transgressione divinorum mandatorum, juxta illud Eccl. xvi: Ecce haec fuit iniqtitas Sodome, superbia, saturitas panis, et abundancia, et otium. » Hec Rabanus. Monet ergo Siracides homines, ut frugales sint exemplo primorum patrum, qui partim ex instinctu naturae, partim ductu humilitatis et penitentie, obperdilim innocentiam, pane et aqua vixerunt. Nam, ut ait S. Chrysostomus, *De Compunctione cordis*: «*Sicut impossibile est ut ignis inflammet aqua, ita impossibile est compunctionem cor-***

ergo sunt pulphagi et artopagi. Celebre est illud in Scriptura decantatum : « El panis cor hominis confirmet. »

Mystice Hugo : Initium, inquit, vite spiritualis est aqua Baptismi, et panis Eucharistie, et vestimentum virtutis, et domus prolegens turpitudinem in conversatione sancta. Per turpitudinem non solum actum conjugalem, ut vult Lyranus, sed quilibet intellige. Corpus enim hominis peccato corruptum plenum est sordibus, vermis omniq[ue] turpitudine, ad quam tendamus, sicut et ad defendendum se ab astu, frigore catenique aeris injuriis, opus habet domus; perinde ac ad legendam nuditatem suam, arcendumque frigus, opus habet veste. Quare, sicut vestis nuditatis, sic et domus turpitudinem est tegumentum. Utrumque vero est nota et stigma peccati, utpote ex quo pudor nuditatis omnisque turpitudine processit. Ergo ridiculi sunt homines, qui aureas vestes et magnificas palatia sibi comparant, in eisque superbunt; superbunt enim in stigmate peccati. Perinde ac ridiculus foret fur, qui laqueo byssino suspendi vellet, non laneo; et nobilis byssus, qui catena aurea vinciri vellet, non ferrea. Vide dicta Genes. iii. 21.

Docet ergo, ut recte notat Jansenius, hac sententia frigalitatem et *ἀντράπα*, id est sibi sufficientiam, quae quisque suis contentus acquireat; in presenti ῥώμa, etiam mediocrem vel tenui, eo quod vita hominis paucissimis et parabilibus facile sit contenta, iuxta illud Pauli : « Habentes victum et amictum, his contenti simus, » 1 Timoth. vi. Hanc autem doctrinam recte ex precedentibus subinfert, tum quia paulo ante reprehendit *ἀντράπα*, et studium multa agendi ob lucrum; tum ad significantum qua ratione fieri possit ut non egeamus multum aliorum subsidias per multum ait fideiunctionem, si scilicet contenti simus paucis illis que naturae sustinende sufficiunt; tum ut viam sternat ad ea que dicturus est de miseria peregrinandi, q. d. Cum quisque domi inventiat panem et aquam, que ad victimum sufficiunt, domi se quiete confinat, nec foras ad merces et opes peregrinas captandas cum tanto vite sua dispendo vagando obrebet.

Tertio, « initium, » grece *ἀρχή*, potest veri, principatus, primas tenens, iuxta illud cap. xi, vers. 3 : « Initium, » id est primas, « dilectoris habet fructus illius, » puta mel apis, q. d. In vita homini sustinenda principatus occupant primasque tenebratas, panis, vestis et domus. Nam aque potus, seq[ue]re ac panis esus, maxime est homini commodus, salutaris et sanus, uti docent medici, ut Celsus Rhodiginus, lib. III *Antiq. let. tation.* cap. xxiv. Unde Adam, Seth, Enos ceterique patres usque ad Noe, qui vinum inventi, Genes. ix. 20, non nisi aquam biberunt, vixeruntque nongentos annos sani et validi. Quin et animalia cetera aquam duntaxat potant, ideoque *catharris*, inflammationibus, febris aliisque

morbis, quibus subiacet homo non tentantur, sed sana et fortia vivunt.

Quocirca Galenus, lib. I *De Simplicit. medicam.* cap. iv, in principio : « Aqua, inquit, est convenientissima omnibus hominibus, tum sanis, tum aegrotis, et ad vitam maxime necessaria. » Et lib. De Affect. rerum : « Id, inquit, est mundanorum et simplicium medicamentorum unum, ex quibus universis tota nostri corporis constitutio confusa est. » Lucianus quoque in suis *Macrobiis* assertit « per aquam vitam produci, ac proprieza Syriae tercentrum annos vixisse. » Brachmann item longissime vivere, cum nihil preter aquam bibant, testatur Suidas verbo *Brachmann.* Aqua insuper vivaces facit sensus, serenam mentem, limpidum ingenium. Quia de causa solos abstemios aptos esse ad studia rerumque inventionem certus Eubulus, nostramque sapientiam vino hæbet cere scriptis Athenæus, lib. II *Diaphorop.* cap. II. Hinc et Plinius, lib. XXXII, cap. I, heroes virosque præclaros recensent, qui nihil preter aquam liberunt. Demosthenem vero aliquid compositum in hæc verba jocari solitum legimus, « illos dicere in aqua, Demosthenem vero scribere in aqua, eumque plus olei quam vini consumere. » Philostratus narrat Apollonium Tyaneum non nisi aquam potasse, ac dictiſtis bilentes aquam nunquam vertiginis morbo labore, somnique audebat. Denique Vitruvius, lib. VIII, cap. IV : « Nulla, inquit, ex omnibus rebus tantas habere videtur ad usum rerum necessitates, quantas aqua, idque omnium animalium natura, si frumenti fructu privata fuerit, arbustive vel carne, aut piscando, aut etiam qualibet ex aliis escarum rebus utendo, poterit tueri vitam; sine aqua vero non corpus animalium, nec illa cibi virtus potest nasci, nec tueri, nec parari. » Ideo Pindarus, ode 1 *Olymp.*, et ex eo Aristoteles, lib. III Rhetor : Λέπτω μὲν ὁδοί, inquit, id est *optima est aqua*, quia omnibus tam plantis quam animalibus et hominibus *εργάζεται*, id est benefica est et beneficiat, ut idem ait ode 3 *Olymp.* Quin et aerem celosque omnes ex aqua formatos esse multorum graviumque Patrum et Doctorum est sententia, ut ostendit initio *Genesis.* Quocirca Thales aquam rerum principium esse assertuit. Hec et plura M. Antonius Marsilius, in *Hydrologia*, sect. I, cap. III. Igitur « initium vite hominis aqua. »

Ratio est, quod aqua, utpote summe humida, simplex, limpida, subtilis, faciliter per venas totum corpus pervadat, illudque tumectet, calorem temperet, situm sedet, cibum diluendo ad singula membra deferat, cibique sit vehiculum. Sic ut enim cibo quidquid siccioris substantia est corpore effluit, restituimus : sic potione aqua quidquid humidioris perit resarcimus, teste Galeno, lib. I *De Sanitate tuenda*. Atque haec potionis aqua praincipia est utilitas, siccitas nimurum ablatio, et humidus in nobis substantia perentus et collabentis instauratio, velut renovatio que-

dam. Etsi autem gravis est famis affectio, tamen gravius affligit et cruciat situs; ipsa enim siccet, et ignea corpora quasi arefact et urit : quo circera humido et frigido aquæ reprimator oportet. Hinc videmus animalia siti laborantia vehementius importunisque urgore, astutæ, anhelare, ac ad eam resinguendam procurrere. Quo facit illud Davidis, Psal. xli, vers. 2 : « Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum : ita desiderat anima mea ad te, Deus. » Secundo, bibitur ut cibi facilius commiscantur, conquantur, eliquentur, atque ex ventre in totum corpus deducantur : hec autem optime prestat aqua, ob rationes jam dictas : ubi monent medici potum maxime congruere circa refractionem fæcum, tum quia tum ob calidi siccicæ cibi estuationem vera sit maximum nos uret; tum quia tunis potus totum cibum perlit, diluit et veit ad singulas partes. Igmar niedici docent aquam ad tres usus bibi, ut sitim sedet, ut calorem extinguit, ut alimenta elixet et diuidat. Unde Atheneus asserit aquam magis juvare conceptionem quam vinum. Eadem corpora reddit mollia. Aquæ potu apollinensis est simplex et qualitas omnis expers, nec dulcis, nec salsa, nec acida, nec acris. Hujus quinque sunt species : levissima est pluvialis, deinde fontana, tunc putanea, mox fluvialis, denique palustris. Porro eti Galenus, lib. III *De Ratione victus.* comm. 39, et alibi, negat aquam nutritre, si nullum plane pura sit et simplex, tamen illi passim contrarium docent, presertim cum mixta est, ut est. Ita docet Aristoteles, *Problém.* XIII, sect. I. Probat id Atheneus, *primo*, ex eo quod animalia quedam aqua sola nutriantur, ut cicadae et pisces; quod et Rondeletius se expertum testatur. *Secundo*, quod in animalibus, si bibant, potu non tantum sitim, sed et fænum levari experiantur. *Tertio*, quod animalia si bibant aquam, serius ex fæne percuti, quam si omnino nihil bibant. *Quarto*, quod herbas, arbores, omniques plantas pluvialis terrena aquæ irrigatis crescere, frondes, floræ, fructuare videamus; uti vero deficitibus, decrescente, contrahi, discessere, sicari et emori. Quocirca Cardanus, lib. II *Aqua.* : « Mirum est, inquit, quod Galenus concesserit aeren nutritre, et negat illud aqua, que longe corporulentior est. Solida igitur membrana ex terres nutriti videntur, et liquida ex potibus, vine et aqua ; spiritus ex aere. » Porro veteres in convivis libibisse aquam calidam, ut efflamum faciunt Sime, docet Atheneus, lib. III, et Seneca, lib. III *Natur.* Quæst. cap. xxiv. Unde Varro, lib. IV : « Cœli, inquit, a calido, quod in ea calido puls apponuntur, et calidam eo bibebant. »

Derique plurime aliae sunt utilites aquæ ad medendum, lavandum, purgandum, coquendum, incendia restinguendum, agros horstos irrigandum, navigandum, etc., ut merito Pandanus ita ordiatur : « Optima quidem est aqua. » Vide aquarum encomium apud Plinium, lib. XXXI,

cap. I, ubi concludens ait, « omnes terre vires aquarum esse beneficia. »

20. **MELIOR EST VICTUS PAUPERIS SUB TEGMINE ASCEMI, QUAM EPULE SPLENDORE IN PEREGRE (APUD EXTEROS) SINE DOMICILIO.** — Greco : Potior est vita pauperis sub tecto trahum, quam epule splendide in alienis, scilicet domibus; Turgina, *victus pauperis sub tecto laquearium præstat, quam apparatus ciborum in alienis;* Syrus, *melior est vita pauperis sub umbra trahum sacrum, quam deitiae multe in peregrinatione,* q. d. Satius est domi tenueri vivere, quam foris splendide. Ratio est *prima* : quia domi homo est liber et sui juris, edit, bibit, facit quod libet; hanc vero libertatem perdit, cum apud illos prædet et diversatur. Libertas autem præstat omnibus deliciis et opibus; qua de causa S. Chrysostomus ad nulla convivia, siue invitatis, accedebat. Idem fecit et suscit S. Augustinus.

Secunda : quod homo domi est dominus, foris quæ servus alias subcessit et se accommodare coagitur; si in domo, tua comedas, tibi obligaris; si in domo mea, mihi. Si domi mee epuleris, patato meo servis; si in tua, tuo.

Tertia : domi mea mihi propria est, aliorum vero aliena; quare quantum præstat proprium alieno, tantum præstat manere domi, quam foris versari : unde ritum est illud Belgarum : *Domus t'hus Dom.*

Quarta : domi cellam habes, in qua separabis ad hominum fabulis moribusque operam des sapientem, tibique vices et Deo. Quocirca cella S. Bernardo visa est esse cœlum, talisque omnibus cellicolis, immo cellicollis videtur.

Quinta : foris in convivis facile exceditur in cibis delicatis, garrulitate, detractione, ira, invisa, tristitia, etc.; que omnia vitæ qui domi manent.

Sexta : peregrini peregre multa pali, nullaque impropria et convicia (que explicat in sequentibus) sustinere coguntur, a quibus immunitus est dominus sue custos. Same Seneca in *Proverbis* non dubitatibus dicere : « Cui inusquam domus est, sine sepulcro est mortuus. » Et : « Exsilium patitur qui se patre denegat. »

Hinc vetus fuit unus e septuaginta Interpretibus, num. 42, gnome, uti referat Atheneus in eorum historia : « Patriæ cultor fugiet peregrinationem. » Hæc enim multam in itineribus fatigationem, in hospitiis verecundiam et pavorem, in periculis sollicitudinem et angorem afferit. Quin et Diogenes Cynicus invitatus a Cratero, Alexandri Magni prefecto : « Malo, inquit, Atheus saltem lingere, quam apud Craterum opipara frumenta. » Plutarchus, in *Lacon.*, narrat Laconibus peregrinari concessum non fuisse, ne morum peregrinorum sitaque composite contagium contraherent. Quin et peregrinos urbe exegisse, ne paulatim inundantes, mali cujuspiam civibus existente magistris. Quemlibet autem civem, qui filios non

82 *Rudis etiam scimus* jure civium pravae. Idem faciunt etiam Sines. Denique

Celum non animum mutant, qui trans mare currunt.

30. MINIMUM PRO MAGNO PLACENT TIBI; ET IMPROPERIUM PREGNICATIONIS NON AUDIES. — Ita Romana. Quare minus recte Jansenius et alii legunt: *Super minimum & magnum placent tibi*. Hoc enim lectio est obscurior, et si eodem redeat: sensus enim est, q. d. Sive parva, sive magna domi habetas; sive parva, sive magna sit domus, ex contentus sis, ea delecteris. Complutenses: *Super parva et magna (id est super parvas res aequae ac super magnas) complacent habe, et improperium domus tuae non audies*; Tigurina: *Parvis cœgias ac magnis contentus sis, ut ne tibi domesticum expatriari audias*; quod saeculit alienum auaperis, relictio proprio; ut herus dominus tibi exprobret, sed tibi gratian facere, quod te sua domo, tecto et mensa suscipiat. Huc facit illud:

Serviet atenorum, qui parvo nesciit uti.

Idem significat nostra Latina Vulgata, q. d. « Minimum pro magno placet tibi, id est minimo domi tue contentus esto pro magno, quod peregrinans foris haberes, sed cum improperiis. Indigena enim se hospitium impropriet, quod sint peregrini, barbari, inculti, inieviles, rudes, extores, pauperes, mendici, etc. Unde idipsum explicantes subdit: *Vita nequam hospitandi*, etc. Alter Syrus: *Cum multo, et cum paucis, nemo sit (nemo scit an inquinibus nullum, an parum domi habeat); et quid facit intra domum suam, nemo videt*.

31. VITA NEQUAM HOSPITALITI DOMIN IN DOMUM; ET CUM HOSPITALITIBUS, NON FIDUCIALITER AGET, NEC APERIT OS. — Est hyperbole, quod sic ordinata et explicata, q. d. «Vita hospitandi» nunc in hac, nunc in alia domo, ac de domo in domum migrandi, est «nequam», id est misera et calamitosa; quia in ea peregrinus, ubicumque hospitetur, «non» autem libere, vexitur, spoliatur, et loqui, ab indigenis rideatur, vexetur, spoliatur, verberetur, incarceretur. Ergo, si «non bone pro toto libertas venditur auro», ne vendi debet pro epulis quantumlibet splendidis. Hec maxime vera erant apud Iudeos, qui cum mercium ad negotiorum causa alias provincias peragrarent, sepe apud sue gentis et religionis homines, puta Iudeos, diversari non poterant (estilo id euperent et safagerent, ut patet *Acto.* x, 6); quare apud Gentiles Iudei infensos divertire coabantur, a quibus multas sannas et secommatas audire et perpetuus necesse erat; hi enim Iudeos vocabant verpos, ructios, apellas, etc. Unde Tigurina verit: *Vita miserorum est ex alia in aliam domum migratio; nam ubi eris inquinibus, non auterabis hincire*; Syrus: *Vita mala de domo in domum, et adversus iudicis magne non poterit operari os sumus*.

Hinc illæ veterum gnome: «Domini manere

opportet belle fortunatum. Domi habet; domi nascitur. Domi conjecturare facere. Domi judicium. Domi inspicere. Domi leones; foris cervi aut vulpecule. Domi nobilis. Domi pugnare more galli. Bonus amica, bonus optima. Domi manendum est, cui fata sunt prospera.» N. «quam enim commodius, nusquam liberius, nusquam securius, nusquam letius homini vivere contingit quam domi; perinde ac testudo ubi collecta est intra sumum tegmen, tuta est ad omnes iactus; ubi vero exercit partes aliquas, quodcumque mudavit, infirmum et plage obnoxium est. Quocirca Catus jurisconsultus, *Pandect.* lib. IV, tit. *De ius vocando*: «Plerique, inquit, putaverunt nullum de domo sua in ius vocari licere; quis domus tulissimum enique refugium ac receptaculum est; eumque, qui inde in ius vocaret, vim inferre videri.» Qui ergo sibi sufficit, domi maneat; qui vero egit, peregrinando rem querat, ac fortunae experientia aleam: uti Romani multos agentes peregrinari cernimus, sed ex centum viri unum qui rem suam faciat; de ceteris illud vulgo tritum fieri quotidianum intinuerunt: «Magister in artibus in Romana curia coetus, et ex gratia speciali morte in hospitali.» Quocirca Seneca, in *Medea*, act. I, ex eius persona, hoc velut summum malorum imprecatur:

Vivat, per urbes errat ignotas, agens,
Exsul, pavens, invitus, uictus, hirsus.

Et Ovidius in *Ibin*:

Exsul, inops eres, alienaque limina lustra.

Et Euripides in *Phœnissis*:

Et quid? carens patria magnum est malum?
Vel maximum; et re gravius est quam dicitur.

Unde haec fuit pena sclerato Caino a Deo inflicta. *Genes.* IV, 12: «Vagus et profugus eris super terram;» et Iudeis Christidis, *Psalm. cxviii.* 10: «Nutantes transferantur filii ejus, et mendicent: et ejiciantur de habitacionibus suis.» Hinc hospi, ait S. Isidorus, lib. X *Origin.* dicitur quasi ostis pedes inferens, alienis scilicet, velut egens et peregrinus. Significanter et nervosse Mandander:

Domi, inquit, manere oportet, ac manere liberum;
Aut non amplius vivere ilium, qui vere habet est.

Et Sophocles in *Tereo*: «Domini manebit vir vero beatus». Divinus Salomon, *Proverb. xxvii.* 8: «Sicut avis, inquit, transmigrans de nido suo, sic vir qui derelinquit locum suum.» Ubi rursus haec de re dicam. Tritum est illud:

Si qua sede sedes, hac sit tibi commoda sedes:
illa sede sedes, nec ab illa sede recede.

Intellige haec de iis qui, ob paupertatem alienam miseriam vel necessitatem, coguntur mutare hospita, et hospitari de domo in domum. Nam qui id faciunt voluntarie ex electione paupertatis, vel

apostolatus, et predicationis Evangeliorum, ac studio perfectionis, ut mentem avallant a terra, eamque defigant in celo, non sunt miseri, sed sancti, excelsi et felices. Hi enim quasi cosmopolite dicunt cum apostolo: «Nos in conuersatio in celis est.» El. : «Fratres, jam non es tu hospites et adveni, sed es cives sanctorum, et domestici Dei,» *Ephes.* II, 19. Hi enim sunt hospites terræ, sed ciues cœli. Ita apostoli ibant de domo in domum, ut spargerent orbo fôrto Evangelium, et fidem cultum Christi. Ita S. Hilarius migrabat de loco in locum, ut fugeret hominum visitationes et laudes, teste S. Hieronymo, in eius vita. Nimirus:

Omne solum fori patria est, eu pisebiles aquor.

El.: «Fidelis totus mundus diversorum est.» Quocirca cum primi Franciscani et suis monasteriis pellerentur a Frederico II imperatore, persecutore Ecclesiæ, atque haec de re quererent apud B. Aggidum, unum e primis S. Francisci sociis, ille leniter eos redarguit, ant potius consolatus est, dicens minus recte eos de Frederico queri, neque enim e sua terra eos potuisse effici a Frederico, qui terram nullam habent in terra. «Veri, inquit, fratres Minores extra seculum facti, ubi vivant in seculo, non curant, neque locum ullum suum possunt appellare; ubique fratris Minoris patria est, qui propriam nullam habet in mundo. Peccatis illaque, fratres, in magnum peccatum Fredericu memendito; plus eam vobis contulit quam abstulit; meriti causam addidit, patrum non subtraxit.» Ita habent Acta ejus et *Anales Minorum*, auctore Luca Waddingo, anno Domini 1233. Vide homiliam S. Bernardi, *de peregrino mortuo et crucifixo*, quisquis perfectius huius et avidus. Dux et choragus horum fuit S. Alexius, qui amore Dei et celi, relata sponsa, matre, patre, domo, nobilitate, opibus, peregrinatus est per septendecim annos mendicando; totidem in patria domo quasi peregrinus et pauper, soli Deo notus delitul, ac mentio illudens, de eo miro virtutis exemplo triumphavit.

Symbolice, Hugo haec applicat in qui nulli certe scientie se addicunt, sed per omnes vagantes, et singulis aliquid delibentantes. Hi enim ubique peregrini sunt, nusquam domi, quia in nulla scientia versati, et ex partibus singulis aliquid assequuntur, sed ex toto nihil; semper discentes, et nunquam ad scientiam veritatis pervenientes, ut ait apostolus: «Vita nequam, ait, hospitandi de domo in domum, id est de facultate in facultatem, de libro in librum; qualibet enim hospitatio una domus est; quilibet etiam liber theologie una domus est. Unde suggestat hic auctor multos, qui imperfecte, insufficienter et malo modo addicunt, modo ad domum Aristotelis, modo ad domum Hippocratis, modo ad domum Justiniani, modo ad domum Gratiani, modo ad domum Moysis, modo ad domum Pauli et Petri,

Ubi nota: Pro passiva *hospitatibus*, græca est activum *πάντες*, id est *hospitio recipies*. Unde Rabanus legit, *hospitabit*; Tigurina: *Hospitio, cibis atque poti recipies ingratis*. Verum melius Noster verit, «hospitabitur:» agitur enim de peregrino qui foris hospitatur, non autem alios hospitio recipit. Unde et Rabanus, eti legit *hospitio recipies*.

pitabit, passive tamen explicat per **hospiabitur**. Ait enim, « **hospiabitur**, videlicet in aliena domo ingrat suscepit, edid et bibit, et semper adversa pertimescit, sepe ab alterius lingua irritatus impropterum audit. » Huc facit adagium Theopompi: « **Veniat, qui proderit hospes.** » Et illud Ovidii:

Ipse licet Musis venias comitatus, Homere,
Si nihil attuleris, ibis, Homere, foras.

Porro Syrus ita verit: **Peregrinus es, et libitis op-probrium, et post hoc audies amara: Peregrinus es, transi, orna mensam, et comedie id quod est cor-ram te; exi ab honore: viator enim supervenit milia.**

Symbolice, hic vivum datum symbolum et schema mandorularum et mundi: omnes enim peregrini et advene sumus in mundo, et mundus ut infidus et fallax domus sue, puta terra, herus nos excipit primo blonde, deinde sensim rebus omnibus spoliat, ac plane in morte deceplatur, nudusque extrudit in aliam regionem ubi domus eterna non manet, vel in celo, vel in gehenna. Quare mundus in vita nobis dicit: « **Transi, hos-pes; orna mensam;** » quia consumit omnes nos-tras opes, facultates et vires. In morte vero dicit: « **Exi a facie honoris amicorum meorum;** » quia nos et mundo expellit, omniaque nostra transferit ad alios qui subnascentur, eisdem in vita queae ac in morte similiter facturas. Que omnia dubius insignibus parabolis representat Iosephat regi Barlaam Anachoreta, apud Damascenum in **His-tori**, cap. xiii et xiv. Quocirca vere Nazianzenus, in **Monostichis**: « **Omnem, inquit, exhibe hospiti-horem, cum hospes ipse sis.** »

Tropologicus S. Gregorius, lib. XXXII **Moral.** cap. x, has applicat hypocrites, qui sanctitudinem simulant, ut sanctitatis favore vallentur: **Transi, hos-pes, et orna mensam.** « Transeundo namque hospes, inquit, ornare mensam dicunt; quia si ad altare Dei quis positus per bona opera propriam gloriam querit, et de ostentatione sancti-tatis eius laus altaris extenditur, et ipse tamen apud Deum in numero civium non habetur. Aliis ejus opinio proficit, et tamen a Deo extraneus ipse pertransit. Mensam itaque transendo deco-ravit, quia stare ad sacra noluit, qui per omne, quod agere studuit, ad humanas laudes mente decurrit. »

Kursum tropologicum, has omnia illis qui ob col-

locationem aut occupationem non necessariam, orationem, psalmodiam aut lectionem ab hora sibi destinata dimovent cum ejus damno et injuria, recte adaptat noster Alvarez de Paz, *De Vita spiriti*, lib. V, part. III. Tales enim Deum quasi ho-pitio mentis suas dimittunt vel piciunt, ut mun-dum, et non raro diabolum introumittant.

35. **GRAVIA HEC HOMINI HABENTI SENSUM: CORRE-PITO DOMUS, ET IMPROPERIUM FONERATORIS,** — q. d. **Hoc impropria, que dixi, gravia et acerba sunt « homini habenti sensum, » id est sensato et pruden-to; nimurum, primo, gravis ei est « correpto domus, » dum scilicet hospes ab hero domus, apud quem hospitator, audet dura: « Transi, hos-pes, et orna mensam, etc.: exi a facie honoris amicorum. » Secundo, grave est « improprietum foneratoris, » quo scilicet **fonerator**, id est mu-tuantis illi cui dat mutuum, exprobrat paupertati, ingratisitudinem, negligientiam, etc., ob mu-tuatam illi a se pecuniam. Minus recte Lyranus **foneratorem** hic interpretatur herum domus. Herum enim dici foneratorem, eo quod vendat hospitium res suas secundum cursum communis hospitalium ultra justum pretium. **Fonerato-rum** enim priori parte capituli non aliud intellexit Siracides, quam eum qui sua dat mutuo. Unde clare Tigurina verit: **Gravia sunt hac ho-mini mentem habenti, obiectatio domus, et creditoria-solicitatione;** Syrus: **Gravia hac viro sapienti, ob-jurgatio, et usura et famus foneratorium.** Ad hunc Syrus sententiam pulchram et pliam, que sic habet: **Valde da pauperi, et de eo quod est in manu-tua, ciba illum.** Si mudus est, vesti eum: **quia car-tua est pauper, et Deo ipsi feneraris, et ipse reddet tibi septuplum.** Hinc magnus ille S. Euthymius moriturum discipulis suis ait: « **Hoc ultimum vo-bis adjicio mandatum: Nunquam illis qui adve-nient oculodatur janua; sed sit semper aperta enivis viatori, et ad excipiendum parafissima. Quin etiam ipsum tecum sit vobis commune hos-pitibus et transenuntibus, et ea que habetis egenis proponantur communia. Sic enim copiosam sup-peditationem a superis consequemini. » Hic ejus cyonea fuit vox; nam paulo post, post longos ago-nes, plieide obdormivit in Domino anno Christi 472, etatis 99, Leonis imperatoris 18, die 20 janua-rii. Ita Cyrilus in ejus *Vita*, et ex eo Baronius. Plura de hospitibus et hospitalitate dixi *Hebr.* cap. III, vers. 2 et alibi.****

CAPUT TRIGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Lgit primo, de recta filiorum institutione et castigatione, ejusque fructu, ac, si omittatur, damno, usque ad vers. 14. Inde secundo, agit de bono sanitatis usque ad vers. 22; tertio, usque ad finem capituli, agit de bono latitiae et malo tristitia. Unde nonnulli Graci codices prima parti hunc prafigunt titulum, n° 31, id est de libertate: secundo n° 32, id est de sanitate.

1. Qui diligit filium suum, assiduat illi flagella, ut latetur in novissimo suo, et non pal-pet proximorum ostia. 2. Qui docet filium suum, laudabitur in illo, et in medio domesticorum in illo gloriabitur. 3. Qui docet filium suum, in zelum mittit inimicum, et in medio amicorum gloriabitur in illo. 4. Mortuus est pater ejus, et quasi non est mortuus: similem enim reliquit sibi post se. 5. In vita sua vidit, et latet in obitu suo non est contristatus, nec confusus est coram inimicis. 6. Reliquit enim defensorem domus contra inimicos, et amicis reddentem gratiam. 7. Pro animalibus filiorum colligabit vulnera sua, et super omnem vocem turbabuntur viscera ejus. 8. Equus indomitus evadit durus, et filius remisius evadet praceps. 9. Lacta filium, et parentem faciet: lude cum eo, et contristabit te. 10. Non corrideas illi, ne doleas, et in novissimo obstupescens dentes tui. 11. Non des illi potestatem in juventute; et ne despicias cogitationis illius. 12. Curva cervicem ejus in juventute, et tunde latera ejus dum infans est, ne forte induret, et non credit tibi: et erit tibi dolor animae. 13. Doce filium tuum, et operare in illo, ne in turpitudinem illius offendas. 14. Melior est pauper sanus, et fortis viribus, quam dives imbecillis et flagellatus mali-tia. 15. Salus animae in sanctitate justitiae, melior est omni auro et argento; et corpus vali-dum, quam census immensus. 16. Non est census super censum salutis corporis: et non est oblectamentum super cordis gaudium. 17. Melior est mors quam vita amara; et requies eterna quam languor perseverans. 18. Bona abscondita in ore clauso, quasi appositiones epularum circumposita sepulcro. 19. Quid proderit libatio idolo? nec enim manducabit, nec odorabit: 20. sic qui effugiat a Domino, portans mercedes iniuritatis: 21. videns oculis, et ingemiscens, sicut spado complectens virginem, et suspirans.

Transit a sanitate ad latitiam congruo ordine: quia latititia maxime tuerit et foret sanitatem tum corporis, tum anime, sicut eisdem destruit tristitia. Ita Lyranus.

22. Tristitiam non des animae tue, et non affligas temetipsum in consilio tuo. 23. Jucun-ditas cordis haec est vita hominis, et thesauris sine defectione sanctitatis: et exultatio viri est longevitas. 24. Miserere animae tue placens Deo, et contine: congrega cor tuum in sanctitate ejus, et tristitiam longe repelle a te. 25. Multos enim occidit tristitia, et non est utilitas in illa. 26. Zelus et iracundia minuant dies, et ante tempus senectam adducet cogita-tus. 27. Splendidum cor et bonum in epulis est: epulæ enim illius diligenter flunt.

PRIMA PARS CAPITIS.

4. **QUI DILIGIT FILIUM SUUM, ASSIDUAT ILLI PLA-GILLA, UT LATETUR IN NOVISSIMO SUO, ET NON PAL-PET PROXIMORUM OSTIA.** — Graeca omittunt ulti-

mam partem, sicutque concise habent: **Qui filium suum amat, assidue ipsum castigat, ut latetur ex-tremo ejus;** Tigurina: **Qui filium suum amat, cre-**